

L. Bronnikova

THE UNITY OF FUNDAMENTAL AND APPLIED KNOWLEDGE AND HIGH TECHNOLOGY

Introduction. The article deals with the problems of modern post-non-classical science of the beginning of the XXIst century. New demands of society determine changes in the functioning of science, in the production and consumption of knowledge. In particular, the priority in our time is given to applied research, which is "closer" to technology. Fundamental science suffers from criticism, neglect, and underfunding. At the same time, it is absolutely obvious that without the achievements of fundamental science there would be no success in applied research and technology would not be improved. For example, for all areas of nanotechnology a common source is such a fundamental science as quantum mechanics. **The aim** of the article is to clarify how the interaction takes place between fundamental and applied research, on the one hand, and between these types of research and high technology. **Research methods** of this study are philosophical and general scientific methods, as well as systemic and synergistic approaches. **Discussion.** In the extensive literature devoted to the problems of the relationship between fundamental applied and fundamental applied to high technologies, it is noted that there are no universal models of their interaction. **Research results.** The specificity of a particular study and the secrets of creativity cannot be schematized and formalized. **Conclusions.** As a result, the popular problem of the interrelation of the fundamental-applied and the newest technologies proves the unity of the theory and practice of scientific activity. At the same time, tremendous progress in the creation of high technologies indicates that a new scientific paradigm is being formed.

Keywords: science, knowledge, fundamental science, applied science, post-non-classical science, high technologies.

УДК 303.4 (045)

І. В. Литовченко

ЕВОЛЮЦІЯ РОЗВИТКУ ТА ОСОБЛИВОСТІ МЕТОДОЛОГІЇ ІНСТИТУЦІОНАЛЬНОГО ПІДХОДУ ДО ВИВЧЕННЯ СУСПІЛЬНОГО ЖИТТЯ

Національний авіаційний університет, litwanau@gmail.com; ORCID iD 0000-0002-5054-5653

Анотація. у статті розглянуто сутність та зміст інституціонального підходу у суспільних науках, а також визначаються особливості його еволюції та методології. Показано, що інституціональна теорія вивчає механізми і зв'язки суб'єктів соціальних відносин, аналізує їхню поведінку щодо виконання формальних і неформальних норм та правил, дає оцінку ефективності функціонування соціальних інститутів суспільства. Інституційний аналіз передбачає виділення та застосування таких конструктивів, як соціальний інститут, соціальна структура, соціальна система, що у сукупності дозволяють виявити й відтворити інституціональні явища, процеси в різних сферах суспільного життя.

Ключові слова: інституціональний підхід, неоінституціоналізм, соціальний інститут, соціальна структура, норма, функція.

Вступ

На сучасному етапі розвитку світової наукової думки серед дослідників зростає популярність інституціональних методів соціального пізнання. Інституціональний підхід розглядається як інструмент виявлення та аналізу основних елементів, ознак, кореляцій у межах певних соціальних утворень. Дослідження зовнішніх і внутрішніх факторів становлення та розвитку соціального цілого потребує вивчення особливостей його внутрішньої структури, функціональної діяльності тощо. Інституційний аналіз передбачає виділення та застосування таких конструктивів, як соціальний інститут, соціальна структура, соціальна система, що у сукупності дозволяють виявити й відтворити інституціональні явища, процеси в різних сферах життєдіяльності людини.

Як напрямок наукової думки інституціоналізм виник завдяки вивченню процесів еволюції суспільного ладу. Поняття соціального інституту розглядається як основний елемент соціальної структури і є історичною формою організації, регулювання суспільного життя, упорядковуючи відносини між людьми в процесі їхньої взаємодії.

Інституційний підхід до вивчення соціальних явищ бере початок із філософії позитивізму видатного французького науковця О. Конта і у подальшому набув поширення у працях низки представників світової соціально-філософської науки: П. Блау, М. Вебера, Ю. Габермаса, У. Гамільтона, Е. Дюркгейма, Дж. Ламберга, С. Ліпсета, Н. Лумана, К. Маркса, Р. Мертона, Д. Норта, І. Міллза,

Т. Парсонса, П. Рікера, Н. Смелзера, Г. Спенсера, Л. Уорда, Дж. Хоманса та багатьох інших.

Соціально-філософська розробка поняття «соціального інституту» була започаткована у працях А. Гелена (філософія інститутів), К. Касторіадіса в межах концепту «експліцитної уяви» та ін. Своєрідну інтерпретацію соціального інституту пропонує М. Бубер у площині дистанції між Я і Воно, тобто дистанції між почуттям (внутрішнім) і інститутом (зовнішнім). Загалом проблема вивчення соціальних інститутів бере свій початок ще з періоду становлення та інституціоналізації соціології як науки. Так, ще в працях О. Конта, Г. Спенсера і Е. Дюркгейма піднімається питання вивчення соціальних інститутів і займає провідні позиції, адже вони пояснюють певні аспекти розвитку людського суспільства. Е. Дюркгейм пов'язував природу соціальних інститутів із визначенням суспільства як цілісності. Суспільство, на його думку, є органічною цілісністю, що складається з окремих груп та інститутів, кожний з яких виконує свою функціональну роль (Дюркгейм, 1991: 546-550). Г. Спенсер вважав, що соціальні інститути («інституції») є певними складниками каркаса соціуму і виникають у результаті процесу диференціації суспільства. Розвиток регулятивної системи суспільства він поєднував із розвитком соціальних інститутів (Литовченко, 2015: 94). Вивчаючи соціальні інститути, Г. Спенсер підкреслював непередбачуваність наслідків діяльності людини, показуючи, що вони є не результатом цілеспрямованих намірів та мотивацій

суб'єкта, а виникають внаслідок функціональних і структурних потреб, тобто «визначають умови, а не наміри». Він закликає розглядати інститути з урахуванням подвійного аспекту їхнього еволюційного етапу і функцій, які вони підтримують на цій стадії.

Серед учених, які зробили вагомий внесок у розвиток інституціональної теорії у вітчизняній науковій думці, важливо відзначити роботи Т. Гайдай, А. Гриценка, В. Дементьєва, Г. Задорожного, В. Липова, А. Маслова, М. Довбенка, О. Нестеренко, В. Мельник, О. Прутської, А. Ткач, О. Чаусовського, А. Чухно, О. Шепеленко, О. Яременка та ін. (Литовченко, 2015: 54). Важливо зауважити, що сьогодні у вітчизняній соціально-філософській думці відсутнє цілісне уявлення щодо особливостей методології інституціонального підходу до вивчення суспільного життя.

Мета і завдання

Метою даної статті є визначення та обґрунтування теоретико-методологічних основ інституціонального підходу, а також його ролі у розвитку світової соціологічної думки.

Методологія дослідження

Аналіз особливостей інституціоналізації суспільного життя ґрунтується на засадах комплексного застосування методологічних підходів і методів соціально-філософського дослідження. Основними методологічними засобами дослідження процесів інституціоналізації та функціонування соціальних інститутів у суспільстві є соціокультурний і системний підходи в їхньої діалектичній єдності. Структурно-функціональний метод дає можливість здійснити цілісний аналіз соціальних процесів під впливом соціальних інститутів та виявити особливості їхнього функціонування в умовах розвитку сучасного суспільства. Принцип взаємозв'язку використовується для встановлення взаємозв'язку між функціональністю соціальних інститутів та виникненням різних явищ і процесів у суспільстві.

Результати

У сучасній науковій думці інституційний підхід пройшов низку етапів, має сформовану систему категорій, а в його основі лежать сукупні знання суспільних наук. Починаючи із середини XIX століття і майже до кінця 1950-х років, інститути були предметом досліджень, в основному, серед правознавців і розглядалися як сукупність норм права, що охоплюють коло суспільних відносин. У теорії права поняття «інститут» визначається як «комплекс норм, що регулюють однорідні суспільні відносини», так і як установи чи органи влади, що здатні забезпечувати застосування і дотримання цих норм. Один із засновників інституціоналізму М. Оріу у першому випадку називав їх «інститутами-речами», а у другому – «інститутами-корпораціями» (Оріу, 1929: 113).

Саме поняття «соціальний інститут» увів до наукового вжитку Т. Веблен, який, на відміну від Г. Спенсера, мав власні погляди щодо сутності соціального інституту. Т. Веблен називав інститутами звички та стереотипи мислення і поведінки, що поділяються великою кількістю членів суспільства. Таке розуміння соціального інституту відноситься до наукового арсеналу «старого або традиційного»

інституціоналізму (Воронцов, 2005: 50). Так сформувалося два підходи у вивченні соціальних інститутів: у першому, представником якого є Г. Спенсер, робиться акцент на функціональності соціального інституту; в другому, представником якого є Т. Веблен, акцентується увага на нормативності соціальних інститутів. Відтак, на початку XIX століття починає формуватися інституціоналізм як принцип наукового дослідження.

Згодом, на противагу «природному» обґрунтуванню виникнення інститутів, до змісту цього поняття залучаються, зокрема, М. Вебером та К. Марксом, елементи «штучності», або соціальної інженерії. Інститути починають розглядати як конструкти, що склалися в результаті послідовно проведеної людьми об'єктивації реальності. М. Вебер розглядає соціальний інститут як специфічний тип спільноти, відрізняючи його від цільової спілки, так і від аморфного товариства. Від перших інститути відрізняються підставами зарахування до них, а від других – раціональним порядком. Іншими словами, якщо цільові спілки засновуються на принципі добровільного вступу, то до інституту індивіди зараховуються на основі виключно об'єктивних даних, незалежно від їхніх бажань; якщо аморфні товариства засновуються на згоді індивідів, свідомо відмовляючись від раціонального порядку, то головним чинником інституціональної поведінки постають раціональні установи, сформовані самими людьми (Тур, 2006: 13). У межах будь-якого соціального інституту поведінка індивіда регулюється відповідно до норм, правил та стандартів, що відповідають його діяльності та потребам суспільства, які він задовольняє.

Важливе місце у розвитку концепції соціального інституту займає структурно-функціональна теорія Т. Парсонса. Він розглядає суспільство як систему соціальних відносин та соціальних інститутів. Останні являють собою специфічні вузли чи скріплення соціальних відносин і як такі складають статусно-ролеву структуру суспільства. У межах теорії соціальної дії інститутам відводиться важлива функція забезпечення соціального порядку та інтеграції суспільства. Як частина соціальної структури, яка виступає в образі її нормативної моделі, інститути впорядковують та спрямовують соціальні дії на певні зразки, що в даному суспільстві слід вважати належним, законним, або таким, що становить очікуваний образ дії чи соціальної взаємодії (Тур, 2006: 14). Крім цього, Т. Парсонс, наприклад, убачав у них сукупність специфічних нормативних комплексів, задіяних у процесі регуляції статусно-ролевої поведінки індивідів (Бержель, 2006: 318). Загалом у теорії соціальних інститутів Т. Парсонса міститься два компоненти: функціонально-рольовий і ціннісно-нормативний. Функціональний аспект у розумінні соціальних інститутів розвиває Н. Луман. У поняттєвих межах теорії систем, на його думку, інститути виконують функцію розвантаження і водночас стабілізації очікувань поведінки й очікування очікувань індивідів. Що ж до нормативістського підходу, тут соціальні інститути тлумачаться як системи правил, кодів, смислів. Цей підхід представлений у сучасній політичній філософії Заходу у працях Дж. Роулз у теорії справедливості, П. Рікера – у фе-

номенології самості, Ю. Габермаса – в комунікативній теорії (Тур, 2006: 14). І це ще далеко не повний перелік поглядів у соціально-філософській думці щодо сутності й функціональності соціальних інститутів.

П. Сорокін, досліджуючи соціальні інститути, класифікує їхній, аналізує їх функції в системі соціальної взаємодії суспільства та пояснює соціальні інститути як механізми соціального тестування, селекції і розподілу індивідів у суспільстві (Норт, 1997: 405-420), що є вагомим внеском у світову наукову думку.

Перша половина ХХ століття стала часом надзвичайного поширення інституційного підходу в англо-американській науці, наслідком чого була поява цілої низки досліджень, серед яких «Соціальні інститути» Дж. Хертзлера (1929 р.) та його ж праця «Американські соціальні інститути» (1961 р.), «Інститути» У. Гамільтона (1932 р.), «Сучасні американські інститути» Ф. Чепіна (1935 р.), «Соціальні інститути» Л. Балларда (1936 р.), «Соціальні інститути» Г. Барнза (1942 р.), «Головні соціальні інститути» К. Панунзіо (1946 р.), «Інститути суспільства» Дж. Фейблмана (1956 р.) (Громов, 2003: 295). Дослідники, розкриваючи зміст зазначених понять, розуміли під інститутами (насамперед, соціальними) досить розмаїте коло речей: форми мислення, що встановилися (Cooley, 1929: 126) у суспільстві; вербальні символи, за допомогою яких можна описати групу соціальних звичаїв, що набули поширення і стали незмінними; ідеї; моделі настанов поведінки членів групи; зразки стандартизованих очікувань, які управляють поведінкою індивідів та соціальними відносинами (Щепанський, 1969: 110). Такі погляди досить вичерпно розкривали сутність соціальних інститутів, що викликало інтерес у світовій соціально-філософській думці.

Обговорення

Попри дослідницькі успіхи інституціоналістів, із початком 1950-х років інтерес до вивчення інститутів почав слабнути. І тільки в середині 1980-х років відбулося своєрідне «нове відкриття» соціальних інститутів. Постає «новий інституціоналізм». Відтоді, а особливо нині, соціальним інститутам, за твердженням Р. Гудіна та Х.-Д. Клінгемана, зокрема, їхній сутності, виявам, функціям тощо, науковці приділяють значну увагу.

Наслідком праці дослідників-неоінституціоналістів, серед яких Дж. Г. Марч, Дж. П. Олсен, Д. Норт, Р. Патнем, К. Шепслі, Д. Найт, Е. Остром, О. Уільямсон, Дж. Ходжсон, стало те, що в межах неоінституційного підходу склалося кілька наукових напрямів: історичний, соціологічний, із позиції теорії раціонального вибору (в економічній і політичній науках), семіотичний. Між ними існують певні розбіжності, кожний із напрямів має свої недоліки, але всі вони є взаємодоповнюючими.

Сучасний інституціоналізм, або неоінституціоналізм, має багато відмінностей від свого попередника, раннього інституціоналізму, хоча і зберігає та використовує низку вихідних понять і принципів, що були започатковані в період становлення і розвитку цього вчення. Неоінституціоналізм спирається на принцип «методологічного індивідуалізму», що ви-

знає реально діючими учасниками соціального процесу саме індивідів, а не групи та організації. Згідно з цим принципом, колективні спільності (наприклад, установи чи держава) не можуть існувати як самостійна складова окремо від своїх членів, а тому повинні розглядатися й пояснюватися з точки зору цілеспрямованої індивідуальної поведінки (Норт, 2000: 55).

Узагальнений варіант нової інституціональної теорії був розроблений у серії досліджень Д. Норта, в яких провідною є концепція інститутів та інституціональної динаміки, що претендує на пояснення найзагальніших закономірностей розвитку людського суспільства. Серед основних складових соціальних інститутів Д. Норт виділяє наступні: неформальні обмеження (традиції, звичаї, соціальні умовності); формальні правила (конституції, закони, адміністративні акти); механізми примусу, що забезпечують дотримання правил (суди, поліція і т.ін.) (Норт, 2000: 67). Значну увагу у своїх дослідженнях Д. Норт приділяє також формальним і неформальним соціальним інститутам. На його думку, неформальні інститути складаються спонтанно, без будь-якого свідомого замислу, як побічний результат взаємодії багатьох людей, що переслідують власні інтереси. Значне пояснення в цей процес внесла теорія ігор, що набула широкого застосування в неоінституціональних дослідженнях. Формальні інститути та механізми їх захисту встановлюються і підтримуються свідомо, найчастіше – силою держави. Формальні правила припускають різку миттєву ломку (в періоди революцій), тоді як неформальні змінюються поступово (Норт, 1997: 122) і носять переважно еволюційний характер, що значно пом'якшує суспільне сприйняття.

Висновки

Інституціональний підхід передбачає перенесення акценту з індивіда на інститути, розглядаючи останні в якості одиниці аналізу як певні змістовні джерела; соціальна поведінка людей розглядається у тісному взаємозв'язку з існуючою системою соціально-нормативних актів та інститутів, необхідність виникнення яких обумовлена природним історичним розвитком. З точки зору інституціональної соціології, соціальні інститути передбачають свідомо регульовану й організовану форму діяльності людей, а також відтворення постійно відтворюваних і найбільш стійких зразків поведінки, традицій, звичок тощо. Основним призначенням соціальних інститутів є виконання тих або інших суспільно значущих цілей та функцій, задовольняючи важливі потреби суспільства.

Сучасна інституціональна теорія представлена трьома основними напрямками: соціально-психологічний, соціально-правовий та когнітивно-статистичний (емпірико-прогностичний) інституціоналізм. Сьогодні інституціоналізм є одним із найпоширеніших та популярних підходів у світовій науковій думці. В українській соціально-філософській думці інституціональна теорія завдячує своїм розвитком зарубіжним концепціям, що в подальшому були адаптовані, розвинені, доповнені вітчизняними вченими.

Список літератури

1. Дюркгейм Э. О разделении общественного труда. Метод социологии / Э. Дюркгейм. – М.: Наука, 1991. – 574 с.
2. Спенсер Г. Основания социологии: В 2 т.: Пер. с англ. / Г. Спенсер. – СПб.: Изд. И. И. Билибина, 1876. – II, 897 с. – Прил. к т.2: Крит. заметки Э. Б. Тайлора по вопросу об анемизме и ответы на них Г. Спенсера. – В общ. переплете.
3. Литовченко І. В. Інституціоналізація суспільного життя в умовах глобалізації: соціально-філософський аналіз / І. В. Литовченко // Вісник Національного авіаційного університету. Серія : Філософія. Культурологія: зб. наук. праць. – К. : НАУ, – 2015. – Вип. 1 (21). – С. 54-58.
4. Ориу М. Основы публичного права / М. Ориу ; [пер. с франц.: под ред. Е. Пашуканиса и Н. Челянова]. – М.: Издательство Коммунистической Академии, 1929. – 783 с.
5. Воронцов А. В. История социологии. XIX – начало XX века : в 2 ч. Ч. 1: Западная социология / А. В. Воронцов, И. А. Громов. – М.: Гуманитарный издательский центр «ВЛАДОС», 2005. – 423 с.
6. Тур М. Г. Некласичні моделі легітимації соціальних інститутів / Тур М. Г. – К.: ПАРАПАН, 2006. – 396 с.
7. Бержель Ж. Л. Общая теория права / Ж. Л. Бержель; [пер.с фр. Г. В. Чурукова]. – М.: NOTA BENE, 2000. – 575с.
8. Норт Д. Институты, институциональные изменения и функционирование экономики / Д. Норт; [пер. с англ. А. Н. Нестеренко]. – М.: Фонд экономической книги «Начала», 1997. – 180 с.
9. Громов И. А. Западная социология / И. А. Громов. – СПб.: Издательство ДНК, 2003. – 559 с.
10. Cooley Ch. H. Social Organization. A Study of the Large Mind. – N.-Y., 1929. – P. 313.
11. Щепанський Я. Елементарні поняття соціології [Текст] / Я. Щепанський; [пер. с польского М. М. Гуренко]. М.: Прогресс, 1969. – 240 с.
12. Норт Д. Інституції, інституційна зміна та функціонування економіки / Д. Норт; [пер. з англ. І. Дзюби]. – К.: Основи, 2000. – 198 с.

И. В. Литовченко

ЭВОЛЮЦИЯ РАЗВИТИЯ И ОСОБЕННОСТИ МЕТОДОЛОГИИ ИНСТИТУЦИОНАЛЬНОГО ПОДХОДА К ИЗУЧЕНИЮ ОБЩЕСТВЕННОЙ ЖИЗНИ
 В статье рассмотрено сущность и содержание институционального подхода в общественных науках, а также определяются особенности его эволюции и методологии. Показано, что институциональная теория изучает механизмы и связи субъектов социальных отношений, анализирует их поведение относительно исполнения формальных и неформальных норм и правил, дает оценку эффективности функционирования социальных институтов общества. Институциональный анализ предусматривает выделение и применение таких конструктов, как социальный институт, социальная структура, социальная система, что в целом разрешает определить и воспроизвести институциональные явления, процессы в разных сферах жизнедеятельности.

Ключевые слова: институциональный подход, неинституционализм, социальный институт, социальная структура, норма, функция.

I. Lytovchenko

EVOLUTION OF DEVELOPMENT AND PECULIARITIES OF THE METHODOLOGY OF INSTITUTIONAL APPROACH TO STUDY OF SOCIAL LIFE

Introduction: At the current stage of development of world scientific thought among researchers, the popularity of institutional methods of social cognition is growing. The institutional approach is seen as an instrument for identifying and analyzing the main elements, signs, correlations within certain social entities. Investigation of external and internal factors of the formation and development of the social whole requires the study of the features of its internal structure, functional activity, etc. **Aim and tasks:** The purpose of the article is to define and substantiate the theoretical and methodological foundations of the institutional approach, as well as its role in the development of world sociological thought. **Research methods:** The analysis of the peculiarities of the institutionalization of social life is based on the principles of the integrated application of methodological approaches and methods of socio-philosophical research. **Research results:** In modern scientific thought, the institutional approach has gone through a number of stages, has a prevailing system of categories, and in its basis are the aggregate knowledge of social sciences. The institutional approach involves shifting the focus from the individual to the institutions, considering the latter as a unit of analysis as certain meaningful sources; social behavior of people is considered in close connection with the existing system of social-normative acts and institutions, the need for which is due to natural historical development. At the beginning of the nineteenth century, institutionalism began to emerge as the principle of scientific research. An important place in the development of the concept of a social institution is the structural and functional theory of T. Parsons, who views society as a system of social relations and social institutions. A functional aspect in the understanding of social institutions is developed by N. Luhmann. In the conceptual boundaries of the theory of systems, in his opinion, institutes perform the function of unloading and at the same time stabilize the expectations of the behavior of individuals. As for the normative approach, here social institutions are interpreted as a system of rules, codes, meanings. This approach is presented in the modern political philosophy of the West in the works of J. Rawls in the theory of justice, P. Ricker – in the phenomenology of self, J. Garbermas – in the communicative theory. **Discussion:** In the mid-1980 s, there emerged a "new institutionalism" based on the principle of "methodological individualism," which recognizes the actual actors of the social process as individuals, and not groups and organizations (J.G. Marsh, J.P. Olsen, D.N. North, R. Patnam, K. Shepsley, D. White, E. Ostrom, O. Williamson, J. Hodgson). Within the framework of the neo-institutional approach several scientific directions have emerged: historical, sociological, from the point of view of the theory of rational choice (in economic and political sciences), semiotic. **Conclusions:** Modern institutional theory is represented by three main areas: socio-psychological, socio-legal and conjunctural-statistical (empirical and prognostic) institutionalism. Today, institutionalism is one of the most popular and popular approaches to world scientific thought. In Ukrainian sociology, the institutional theory owes its development to foreign concepts, which in the future were adapted, developed, supplemented by native scientists.

Keywords: institutional approach, neoinstitutional, social institution, social structure, norm, function.

References

1. Durkheim, E. (1991), O razdelenii obchestvennogo truda [The Division of Labour in Society], Nauka, Moskva, Russia.
2. Litovchenko V. (2015) Institutionalization of public life in the conditions of globalization: social-philosophical analysis, Visnyk Natsionalnoho aviatyinoho universytetu. Seria : Filosofiia. Kulturolohiia, vol. 1 (21). – pp. 54-58.
3. Spencer, G. (1876), Osnovaniia sociologii [The principles of sociology], izd. I. I. Bilibina, Saint Petersburg, Russia.
4. Oriu, M. (1929), Osnovi publichnosgo prava [Principes of droit public], Izdatelstvo Komunisticheskoy Akademii, Moskva, Russia.
5. Vorontsov, A. V. and Gromov, I. A. (2005), .Istoriya sotsiologii. XIX – nachalo XX veka : v 2 ch. Ch. 1: Zapadnaya sotsiologiya [History of sociology. XIX - the beginning of the XX century: in 2 hours Part 1: Western sociology], Gumanitarnyy izdatelskiy tsentr «VLADOS», Moskva, Russia.
6. Tur, M. G. (2006), Neklasichni modeli legitimatsiyi sotsialnih institutiv [Non-classical models of legitimation of social institutions], PARAPAN, Kiev, Ukraine.
7. Berzhel Zh. L. (2000), Obschaya teoriya prava [The general theory of law], NOTA BENE, Moskva, Russia.
8. Nort, D.(1997), Institutyi, institutsionalnyie izmeneniya i funktsionirovanie ekonomiki [Institutions, institutionals change and economic performance], Fond ekonomicheskoy knigi «Nachala», Moskva, Russia.
9. Gromov, I. A. (2003), Zapadnaya sotsiologiya [Western sociology], Izdatelstvo DNK, Saint Petersburg, Russia.
10. Cooley Ch. H. Social Organization. A Study of the Large Mind. – N.-Y., 1929. – P. 313.
11. Cooley, Ch. H. (1929), Social Organization. A Study of the Large Mind, New York City, USA.
12. Schepanskiy Ya, (1969), Elementarnyye ponyatiya sotsiologii [Elementary concepts of sociology], Progress, Moskva, Russia.
12. Nort, D. (2000), Institutsiyi, institutsiynna zmina ta funktsionuvannya ekonomiki [Institutions, institutionals change and economic performance], Osnovi, Kiev, Ukraine.